

gezet. Welke modernisering, hoe en wanneer de discussiërende en oorerende professoren heeft beïnvloed komt niet aan de orde. In het ongewisse blijft eveneens in hoeverre de nieuwe ideeën over de praktijk van het onderwijs daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Men kan van de auteur niet vergen dat geheel onderzocht te hebben, maar het andere uiterste is verre van bevredigend. Zo gaat Wachelder te veel aan voorbij dat theorie en praktijk altijd polen zijn geweest waartussen het universitaire onderwijs heeft gependeld en dat zowel voorafgaand aan als volgend op de volgens de auteur cruciale periode tussen ongeveer 1815 en 1876 discussie is gevoerd over 'modernisering' van het universitaire onderwijs en initiatieven zijn genomen. Het debat over een 'standsgewijze' en een 'elite-universiteit' was eind negentiende eeuw verre van beslecht. Een sterkere hechting aan de universitaire praktijk van dit in eerste instantie begripshistorische onderzoek had de nodige nuance en relativering kunnen aanbrengen.

Wat echter mist aan historische context en aan inzicht in de praktijk van het academische onderwijs, wordt goedge maakt door een sterk conceptueel kader en door een overtuigende analyse van het verband tussen wetenschapsonwikkeling en ideeën over het onderwijs in de twee onderzochte vakgebieden. In die zin kan deze studie nader onderzoek tot uitdaging zijn.

D. Haks

J. F. van Oers, *De maatschappelijke context van het schoolwezen in de kolonie Curaçao 1817-1837, met inbegrip van de onderhorige eilanden Aruba en Bonaire* (Dissertatie Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg 1993; Zundert: J. F. Oers, 1993, xvi + 285 blz., f55,-, ISBN 90 9006006 5).

De titel van dit boek verraadt al, dat de auteur wars is van elk populair effectbejag. Nu zijn 'grondig' en 'degeijk' op zich aanduidingen die vaak op een proefschrift van toepassing zijn en die in beginsel de lezer niet behoeven af te schrikken. Met dit boek is dat anders. De auteur is er misschien wel in geslaagd om grondig onderzoek te doen, maar hij was niet in staat daar ook een degeijk verhaal van te maken. De hoofdstukken vormen een aaneenschakeling van feiten en feitjes, waarvan vele niets met het eigenlijke onderwerp te maken hebben.

In feite wijst de inhoudsopgave er al op, dat het boek meer een soort verlaat gedenkboek van het Curaçaose onderwijs is dan een analytische bijdrage tot onze kennis van het Nederlandse kolonialisme van de vorige eeuw. Nadat de auteur in hoofdstuk 1 in 21 bladzijden de geschiedenis van Curaçao gedurende de zeventiende en achttiende eeuw met brede penseelstreken voor ons heeft neergezet, vervalt de snelheid van zijn pen tot die van een slak in de hoofdstukken, die gewijd zijn aan het eigenlijke onderwerp.

In hoofdstuk 2 komt de uitzending van onderwijzers aan de orde, waarin de auteur de uitzending van zegge en schrijve één onderwijzer bespreekt. In de volgende twee hoofdstukken schiet de lezer evenmin veel op. Na twee keer 17 dicht bedrukte bladzijden is de lezer gevorderd tot 1819. Pas de laatste drie hoofdstukken bestrijken wat grotere perioden en thema's. In hoofdstuk 5 komt de regelgeving van 1815 tot en met 1845 aan de orde en in hoofdstuk 6 de uitvoering daarvan. In hoofdstuk 7 bespreekt de auteur de scholen en onderwijzers en in hoofdstuk 8 behandelt hij het onderwijs op Aruba en Bonaire.

In geen van de hoofdstukken komt een duidelijke these naar voren. De verzamelde gegevens worden niet in verband gebracht met de positie van het koloniale onderwijs in Suriname, noch met dat in de andere Nederlandse koloniën in de regio, noch met het onderwijs in de niet-Nederlandse gebieden in het Caribische gebied en evenmin met het onderwijs in Nederland zelf.

Letterlijk op de allerlaatste regel van de allerlaatste bladzijde van de tekst in een 'epiloog' kan de lezer ervaren, dat de deelname aan het onderwijs onder de vrije bevolking op Curaçao tussen 1820 en 1844 meer dan verdubbelde. In 1844 bezocht 7,9 procent van de vrije bevolking een school. Is dat veel of weinig? Allereerst had de auteur kunnen uitrekenen hoe groot de groep van zes- tot twaalfjarigen onder de bevolking was. Als we die op één zevende van de totale bevolking stellen, dan was de deelname aan het onderwijs meer dan 50 procent. Dat lijkt me geen slecht percentage, ook niet in vergelijking met Nederland in die dagen.

Het is echter zeer de vraag, of de gemiddelde lezer die allerlaatste bladzijde wel haalt. Zeer waarschijnlijk is hij of zij dan al gestruikeld over de oeverloze uitweidingen over schoolhuur, schoolkassen, reglementen, toepassing van reglementen en wat dies meer zij. Geen detail wordt ons bespaard en de inhoud van de gehele kaartenbak van het onderzoek is op de bladzijden van dit boek uitgestort. Een goed voorbeeld van deze desastreuze methode staat midden in de tekst op bladzijde 73, waarin melding wordt gemaakt van het feit, dat over de geboorteplaats van de gouverneur van Curaçao, Kikkert, verschil van mening bestaat. 'Geschiedenis is weglaten', had de promotor van deze dissertatie boven vele bladzijden moeten schrijven.

Kortom, de auteur heeft een gedenboek geschreven van het officiële onderwijs, dat werd georganiseerd of door de overheid of door particulieren en particuliere organisaties zoals de op Curaçao zo invloedrijke roomskatholieke kerk. Het boek beperkt zich tot het onderwijs aan vrijen; de kinderen van slaven bleven van het officiële onderwijs verstoken. De roomskatholieke kerk bedreef wel missie onder de Antilliaanse slavenbevolking, maar subsidie voor scholing kreeg zij niet. Dat is minder vanzelfsprekend dan de auteur doet voorkomen. Vergelijking met Suriname leert ons, dat slaven wel degelijk met overheidssteun scholing konden ontvangen. De Herrnhutters in Suriname gaven wel onderwijs aan de kinderen van slaven en kregen daarvoor ook subsidie van de overheid. Waarom kon dat op de Antillen niet?

Het is jammer, dat de auteur deze vraag niet stelt; hij laat zo ruim 40 procent van de Curaçaose bevolking buiten beeld. Wat bedoelt de auteur met de veelbelovende term 'maatschappelijke context' in de titel van zijn proefschrift? Ik heb niet meer kunnen ontdekken dan een reeds bekende tabel over de numerieke samenstelling van de bevolking van Curaçao in de eerste decennia van de vorige eeuw. Over veranderingen in de samenstelling van die bevolking leert de lezer niets, hoewel Curaçao in de beschreven periode een uitwijkplaats werd voor een flink aantal vluchtelingen uit Zuid-Amerika, die een tijdelijk asiel vonden op de Nederlandse eilanden. Daar staat echter tegenover, dat het boek op pagina 105 exacte informatie verschaft over de kosten en de leverancier van een schrijfboek voor de schoolcommissie en in appendix 9 op pagina 274 over de kosten en de aantallen van de in 1835 uit Nederland geïmporteerde schoolboeken.

P. C. Emmer

J. W. Kirpestein, *Groen van Prinsterer als belijder van kerk en staat in de negentiende eeuw* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 1993; Leiden: Groen, 1993, 243 blz., f39,95, ISBN 90 5030 340 4).

De bedoeling van de schrijver is aan te tonen, dat Groen belijder wilde zijn in zijn bestrijding van het in de beginselen van de Franse revolutie gewortelde liberalisme. Daartoe belicht hij de kerkelijke en politieke gebeurtenissen uit de vorige eeuw vanuit Groens geloofsvisie. Voor deze methode van geschiedschrijving heeft Lucien Febvre's *Un destin Martin Luther* hem als